

Danuta BULA, Danuta KRZYŻYK,
Bernadeta NIESPOREK-SZAMBURSKA, Helena SYNOWIEC

Dziecko w świecie języka. Seria:
Nauczyciele – Nauczycielom. Tom 13.

Red. Bronisława Dymara. Kraków 2004

Badania nad językiem dzieci i młodzieży mają już długą tradycję w środowisku językoznawczym i dydaktycznym. Ostatnio z tego zakresu ukazała się interesująca praca D. Buli, D. Krzyżyk, B. Niesporek-Szamburskiej i H. Synowiec *Dziecko w świecie języka*, jako 13. tom serii *Nauczyciele – Nauczycielom*, pod redakcją naukową Bronisławy Dymary. Książka może okazać się bardzo użyteczna dla nauczycieli praktyków, a także zainteresować badaczy zajmujących się zachowaniami komunikacyjnymi dzieci i młodzieży. Recenzowany tom, skomponowany w sposób bardzo przejrzysty, składa się ze wstępu i czterech wyraźnie wyodrębnionych części, podejmujących oddzielną problematykę i koncentrujących się na następujących zagadnieniach: *Komunikacja językowa dzieci*; *Twórczość językowa dzieci i młodzieży*; *Uczeń wśród słów, związków frazeologicznych i regionalnych odmian polszczyzny*; *Uczeń w krainie ortografii*.

Przyjrzyjmy się dokładniej zawartości recenzowanej książki. W części pierwszej jego autorki – D. Bula i B. Niesporek-Szamburska – wykorzystując narzędzia pragmatyki językowej, socjolingwistyki, opisują nabywanie przez uczniów kompetencji komunikacyjnej w naturalnych aktach mowy, w środowisku rodzinnym, szkolnym, rówieśniczym. Według badaczek dzieci przed pójściem do szkoły w kontaktach nieoficjalnych posługują się odmianą mówioną (potoczną lub gwarową), w grupie rówieśniczej używają „swojego” języka, rozpoczynając zaś naukę w szkole, uczą się nowej odmiany pisanej, stosując ją w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Autorki poddają także analizie kompetencję komunikacyjną wypowiedzi uczniowskich w formie listów czy wywiadów. Pisanie listu sprawiało dzieciom trudności ze względu na „abstrakcyjnego” adresata. Natomiast bardzo interesujące efekty komunikacyjne uży-

skiwali uczniowie, przeprowadzając wywiady prasowe, radiowe. Jak potwierdziły badania D. Buli i B. Niesporek-Szamburskiej, zdolności komunikacyjne dzieci w istotnej mierze kształtuje aktywna, inspirująca postawa nauczyciela.

Kolejna część – *Twórczość językowa dzieci i młodzieży* pióra B. Niesporek-Szamburskiej – jest poświęcona analizie językowego obrazu świata z uwzględnieniem kontekstów: psychologicznego, społecznego i kulturowego. Podstawę materiałową tych rozważań stanowiły wiersze dzieci nadesłane na konkurs *Kacze pióro*, organizowany przez Pałac Młodzieży w Katowicach. Autorka, posługując się metodą kognitywną, ustala dominujące tematy twórczości dziecięcej, a mianowicie: pory roku, zjawiska przyrody, tradycje kulturowe, a także przeżycia psychiczne (miłość, przyjaźń, samotność, smutek, szczęście). Dzięki zastosowanym badaniom statystycznym ustala preferencje nowych tematów, które są odzwierciedleniem – właściwego dzieciom – obrazu świata. Autorka w sposób interesujący zwraca uwagę, że ten obraz bliski jest myśleniu animistycznemu. Ważny fragment tej części to analiza listów, które dzieci piszą do św. Mikołaja. Pokazuje ona, jakim modyfikacjom uległ wizerunek świętego w świadomości współczesnych dzieci w konfrontacji z wizerunkiem kształtowanym przez tradycję.

Trzecią część pracy stanowi obszerne studium H. Synowiec *Uczeń wśród słów, związków frazeologicznych i regionalnych odmian polszczyzny*. Autorka, nawiązując do swych wieloletnich badań socjolingwistycznych języka na Śląsku, analizuje tu słownictwo dzieci i młodzieży, koncentrując się na neologizmach słowotwórczych, związkach frazeologicznych i konstrukcjach porównawczych.

Szczególnie wartościowym i nowatorskim fragmentem tych rozważań wydaje się ukazanie regionalnych uwarunkowań sprawności językowej uczniów na Śląsku. Autorka, wykorzystując swoje długie doświadczenie badawcze, ukazuje, w jaki sposób nauczyciel powinien przygotować uczniów do posługiwania się gwarą w zależności od sytuacji komunikacyjnej. Istotny jest postulat dydaktyczny H. Synowiec, by do tego zadania uczący był odpowiednio przygotowany. Rozważania te wzbogacają ćwiczenia praktyczne, które badaczka opracowała w sposób atrakcyjny i staranny.

Ostatnia część książki to rozprawa D. Krzyżyk *Uczeń w krainie ortografii*. W tym fragmencie publikacji omawia się w sposób syntetyczny zasady ortografii oraz różnorakie uwarunkowania błędów ortograficznych. Do kształcenia sprawności ortograficznej uczniów autorka proponuje szeroką gamę ćwiczeń: ortograficzno-gramatycznych, ortograficzno-słownikowych, ortograficzno-stylistycznych.

Uważam, że najbardziej wartościowe w opracowaniu D. Krzyżyk są uwagi na temat dysleksji. Badaczka w sposób pogłębiony omawia przyczyny dysleksji rozwojowej, mechanizmy nią rządzące i sposoby diagnozowania tych zaburzeń

funkcji językowych. Bardzo użyteczne są opracowane przez autorkę tabele, umożliwiające nauczycielowi wstępną diagnozę dysleksji.

Recenzowany tom zasługuje na uwagę z kilku względów. Po pierwsze: jest wiarygodny naukowo. Zawarte w poszczególnych artykułach rozważania oparte są na bogatym, różnorodnym i ciekawym materiale egzemplifikacyjnym. Autorki posługują się wieloma metodologiami wypracowanymi przez współczesne językoznawstwo (kognitywizm, pragmatyka, socjolingwistyka, dialektologia). Po drugie: rozważania te mają równocześnie – co jest ich dodatkową zaletą – nastawienie praktyczne. Służą pomocą nauczycielowi, oferując mu różnorakie propozycje zmierzające do doskonalenia wypowiedzi językowych dzieci i młodzieży. Na szczególną pochwałę zasługują propozycje różnorodnych ćwiczeń, które mogą mieć inspirujący wpływ na nauczyciela. Po trzecie: w tomie tym ucznia traktuje się podmiotowo. Autorki starają się wyzwolić w nim potencjalne zdolności. Obdarzając ucznia umiejętnością posługiwania się językiem ogólnonarodowym, równocześnie potrafią docenić wartość komunikacyjną i kulturową gwar.

Krystyna Zabierowska